

HARMONY OF SPIRITUAL EDUCATION AND MODERN SKILLS IN EDUCATION

Shakhnoza Alisherovna Bultakova

Staff Member, Department of Arabic Language and Literature Al-Azhar

International Islamic Academy of Uzbekistan

sh.bultakova@mail.ru

Tashkent, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: moral and spiritual education, national values, modern skills, education system, educational process, national identity, ideological immunity.

Received: 19.10.25

Accepted: 20.10.25

Published: 21.10.25

Abstract: This article provides an in-depth analysis of the relevance and effective methods for improving moral and spiritual education within the educational system. In the context of globalization, ensuring the harmony between strengthening national values in the minds and hearts of the younger generation and developing essential modern life skills is regarded as a strategic task of today's education. The paper scientifically and practically substantiates ways to integrate national values into the educational process and to form a spiritually mature and competitive generation through the application of innovative pedagogical technologies.

ТАЪЛИМДА МАЪНАВИЙ ТАРБИЯ ВА ЗАМОНАВИЙ КЎНИКМАЛАР УЙЎНЛИГИ

Шахноза Алишеровна Бултакова

Араб тили ва адабиёти ал-Азхар кафедраси ходими

Ўзбекистон халқаро исломишунослик академияси

sh.bultakova@mail.ru

Тошкент, Ўзбекистон

МАҚОЛА ҲАҚИДА

Калит сўзлар: маънавий-ахлоқий тарбия, миллий қадриятлар, замонавий кўникмалар, таълим тизими, тарбия жараёни, миллий ўзликни англаш, идеологик иммунитет.

Аннотация: Ушбу мақолада таълим-тарбия тизимида маънавий-ахлоқий тарбияни такомиллаштиришнинг долзарб аҳамияти ва самарали усуллари чуқур таҳлил қилинади. Глобаллашув шароитида ёш авлод онги ва қалбида миллий қадриятларни мустаҳкамлаш ҳамда

уларни замонавий ҳаётга тайёрлайдиган муҳим кўникмаларни ривожлантириш уйғунлигини таъминлаш бугунги кун таълимининг стратегик вазифаси сифатида кўриб чиқилади. Мақолада таълим жараёнига миллий кадриятларни интеграциялаш, инновацион педагогик технологияларни қўллаш орқали маънавий баркамол ва рақобатбардош авлодни шакллантириш йўллари илмий-назарий ва амалий мисоллар орқали асослаб берилган.

СОГЛАСОВАННОСТЬ ДУХОВНОГО ВОСПИТАНИЯ И СОВРЕМЕННЫХ НАВЫКОВ В ОБРАЗОВАНИИ

Шахноза Алишеровна Бултакова

Сотрудник кафедры арабского языка и литературы Аль-Азхар

Международная исламоведческая академия Узбекистана

sh.bultakova@mail.ru

Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: духовно-нравственное воспитание, национальные ценности, современные навыки, система образования, процесс воспитания, национальное самосознание, идеологический иммунитет.

Аннотация: В данной статье подробно анализируется актуальное значение и эффективные методы совершенствования духовно-нравственного воспитания в системе образования. В условиях глобализации обеспечение гармонии между укреплением национальных ценностей в сознании и сердце молодого поколения и развитием современных навыков, необходимых для жизни, рассматривается как стратегическая задача современного образования. В статье научно и практически обоснованы пути интеграции национальных ценностей в образовательный процесс и формирования духовно зрелого и конкурентоспособного поколения посредством применения инновационных педагогических технологий.

Кириш. Жамият тараққиёти ва давлат кудрати унинг фуқаролари, айниқса, ёш авлоднинг маънавий-интеллектуал салоҳияти билан чамбарчас боғлиқдир. Бугунги кунда Янги Ўзбекистон шароитида мамлакатнинг келажаги бўлган ёшларни ҳар томонлама етук, ватанпарвар ва ўз миллий илдизларидан баҳраманд инсонлар этиб тарбиялаш давлат сиёсатининг энг устувор йўналишига айланди. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев таъкидлаганидек: «Биз Учинчи Ренессанс пойдеворини яратишни

Ўзимизга энг катта мақсад қилиб қўйдик. Чунки биз аجدодларимиз эришган юксак чўққиларга фақат ва фақат илм ва маърифат билан ета оламиз» [4]. Бу фикрлар таълим-тарбия соҳасига, хусусан, маънавий-ахлоқий тарбияга юксак масъулият юклайди.

Замонавий дунёнинг шиддатли глобаллашув жараёнлари, ахборот хуружлари ва «оммавий маданият» нинг турли кўринишлари ёшлар онгига салбий таъсир кўрсатиши мумкин бўлган бир пайтда, миллий қадриятларга асосланган мустаҳкам маънавий-ахлоқий тарбия тизими «идеологик иммунитет» вазифасини ўтайди. Шу билан бирга, XXI аср талаблари ёшлардан нафақат ўз тарихи ва маданиятини билишни, балки танқидий фикрлаш, янгиликлар яратиш, мураккаб муаммоларга ечим топиш каби замонавий кўникмаларга эга бўлишни ҳам талаб этмоқда. Ушбу мақолада ана шу икки муҳим жиҳат – миллий маънавият ва замонавий компетенциялар уйғунлигини таъминлаш орқали тарбия жараёнини такомиллаштириш масалалари таҳлил қилинади.

Асосий қисм. 1. Маънавий-ахлоқий тарбиянинг концептуал асослари ва аҳамияти. Маънавий-ахлоқий тарбия – бу шахснинг ички дунёсини, эътиқодини, ахлоқий меъёрларини, ҳаётий қарашларини ва қадриятлар тизимини шакллантиришга йўналтирилган узлуксиз жараёндир. Бу борада Ўзбекистон Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 31 декабрдаги 1059-сон қарори билан тасдиқланган «Узлуксиз маънавий тарбия концепцияси» [2] дастурий ҳужжат бўлиб хизмат қилмоқда. Концепция тарбия жараёнини оила, мактабгача таълим, умумий ўрта таълим, профессионал ва олий таълим, маҳалла ва жамиятни қамраб олувчи яхлит тизим сифатида белгилайди.

Машҳур маърифатпарвар бобомиз Абдулла Авлоний ўзининг «Туркий гулистон ёхуд ахлоқ» асарида таъкидлаганидек: «Тарбия биз учун ё ҳаёт – ё мамот, ё нажот – ё ҳалокат, ё саодат – ё фалокат масаласидир» [6]. Бу фикрлар бугунги кунда ҳам ўз аҳамиятини йўқотмаган. Кучли маънавий-ахлоқий тарбия инсоннинг жамиятдаги ўрнини белгилабгина қолмай, унда инсонпарварлик, адолат, ҳалоллик, меҳр-оқибат, масъулият каби фазилатларни камол топтиради. Бу эса ўз навбатида жамиятда ижтимоий барқарорлик, ўзаро ҳурмат ва ҳамжиҳатлик муҳитини мустаҳкамлашга хизмат қилади.

2. Таълим жараёнида миллий қадриятларни сингдириш механизмлари. Миллий қадриятлар – миллатнинг тарихий хотираси, турмуш тарзи, маданияти ва маънавий меросидир. Улар ёш авлодни ўзлигини англашга, аجدодлар мероси билан фахрланишга ва Ватанга муҳаббат руҳида камол топишга ўргатади. Таълим тизимида миллий қадриятларни сингдириш учун «Тарбия», «Ватан туйғуси», «Адабиёт», «Тарих» каби фанлар мазмунига аجدодларимизнинг бой маънавий мероси, буюк алломалар ҳаёти ва ижоди, миллий урф-одатлар ҳамда қаҳрамонлик солномалари чуқур сингдирилмоқда. Масалан, Амир Темур, Жалололдин Мангуберди каби тарихий шахслар мисолида ўқувчиларда ватанпарварлик,

мардлик ва адолат туйғулари шакллантирилади. Бу назарий билимлар музейларга, тарихий кадамжоларга, театрларга саёҳатлар уюштириш, миллий байрамлар ва анъаналарга бағишланган тадбирлар ўтказиш ҳамда ибратли инсонлар билан учрашувлар ташкил этиш каби синфдан ташқари машғулотлар орқали амалиётда янада мустаҳкамланади.

Тарбиянинг узвийлигини ва самарадорлигини таъминлашда «Оила – муқаддас даргоҳ» ва «Маҳалла – тарбия ўчоғи» каби ғояларни амалга оширувчи оила, маҳалла ва мактаб ҳамкорлиги муҳим аҳамиятга эга бўлиб, бу жараёнда ота-оналарнинг масъулиятини ошириш ва кекса авлод вакилларининг ҳаётий тажрибасидан фойдаланишга алоҳида эътибор қаратилади.

3. Глобал рақобатбардошлик учун замонавий кўникмаларни ривожлантириш. «Ўзбекистон – 2030» стратегиясида таълим сифатини ошириш, ёшларни халқаро стандартлар даражасида билим ва кўникмалар билан қуроллантириш асосий вазифалардан бири сифатида белгиланган. Бугунги кунда дунё миқёсида энг муҳим ҳисобланган «4К» кўникмалари – креативлик (ижодкорлик), критик (танқидий) фикрлаш, коммуникация (мулоқот) ва коллаборация (ҳамкорлик)ни ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда [1].

Танқидий фикрлаш: Ўқувчиларга ахборотни шунчаки ёдлаш ўрнига, уни таҳлил қилиш, саралаш, ҳаққонийлигини текшириш ва мустақил хулоса чиқаришга ўргатиш.

Креативлик: Ностандарт ечимлар топиш, янги ғоялар яратиш, лойиҳалар устида ишлаш орқали ижодий қобилиятларни ривожлантириш. Бу борада STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) фанларига ихтисослашган мактабларнинг ташкил этилиши муҳим кадам бўлди.

Коммуникация ва коллаборация: Жамоавий лойиҳалар, баҳс-мунозаралар, тақдимотлар орқали ўқувчиларнинг ўз фикрини эркин ифода қилиши, бошқаларни тинглаши ва гуруҳда самарали ишлаш кўникмаларини шакллантириш.

Рақамли саводхонлик: «Бир миллион ўзбек дастурчиси» каби лойиҳалар ёшларнинг замонавий ахборот технологияларини эгаллашига ва рақамли иқтисодиёт талабларига жавоб берадиган мутахассис бўлиб етишишига замин яратмоқда.

4. Таълимда интеграция: Назариядан амалиётга. Замонавий таълимнинг бош мақсади – ўқувчига фақатгина билимлар мажмуини бериш эмас, балки уни мустақил фикрлайдиган, ўзлигини англаган, маънавий-ахлоқий тамойилларга эга ва глобал дунёда ўз ўрнини топа оладиган шахс сифатида шакллантиришдир. Шу нуқтаи назардан, маънавий-ахлоқий тарбия, миллий қадриятлар ва замонавий кўникмаларни бир-биридан ажралган ҳолда ўргатиш кутилган самарани бермайди. Бу уч муҳим йўналиш бир-бирини инкор этмайди, аксинча, бир-бирини тўлдириб, кучайтириб турадиган яхлит жараёндир. Миллий

қадриятлар замонавий кўникмалар учун мустаҳкам пойдевор вазифасини ўтаса, замонавий кўникмалар эса миллий меросни янгича талқин қилиш, уни дунёга танитиш ва ҳаётга татбиқ этиш учун восита бўлиб хизмат қилади. Уларнинг уйғунлигини таъминлаш – бугунги кун педагогининг асосий вазифаси ва юксак маҳорати саналади.

Бу жараённинг амалий ифодасини адабиёт дарси мисолида яққол кўриш мумкин. Масалан, буюк мутафаккир Алишер Навоийнинг «Хамса» [7] асарини ўрганиш жараёнини олайлик. Анъанавий ёндашувда асосий эътибор асарнинг мазмунини ёд олиш, қаҳрамонларни санаб бериш билан чекланиши мумкин. Бироқ, интегратив ёндашув дарслик саҳифаларидан чиқиб, ўқувчининг қалби ва онгига кириб боришга имкон яратади. Бунда дарс қуйидагича ташкил этилади:

Дарс жараёнида ўқувчилар асар қаҳрамонлари – Фарҳод, Ширин, Лайли, Мажнун ва Искандар образлари орқали адолат, дўстлик, вафо, имон-эътиқод, меҳнатсеварлик ва инсонпарварлик каби умуминсоний фазилатларнинг моҳиятини чуқур таҳлил қиладилар. Фарҳод образи орқали эзгулик йўлидаги матонат ва фидойилик, Искандар мисолида эса адолатли ва оқил шоҳ сиймоси ўқувчи онгига сингдирилади. Бу – тарбиянинг маънавий-ахлоқий жиҳатидир.

Шу билан бирга, дарс Навоий яшаган Темурийлар даври маданияти, илм-фан ютуқлари, давлатчилик асослари ва ўша давр тилининг нақадар бой бўлгани ҳақидаги билимлар билан бойитилади. Ўқувчилар ўз аجدодларининг буюк тафаккури ва бой мероси билан танишиб, улар билан фахрланиш, миллий меросга чуқур ҳурмат туйғусини ҳис қиладилар. Бу эса миллий қадриятларнинг таълимга интеграциясидир.

Энг муҳими, ушбу жараён замонавий кўникмаларни ривожлантириш билан узвий боғланади. Ўқитувчи ўқувчиларни гуруҳларга бўлиб, уларга «Фарҳод ва Хисрав образларини қиёсий таҳлил қилинг: уларнинг муҳаббатга ва инсоний бурчга муносабатидаги фарқлар нимада?» каби муаммоли саволларни қўяди. Бу орқали ўқувчиларда матнни чуқур таҳлил қилиш, персонажларнинг хатти-ҳаракатларига бугунги кун нуқтаи назаридан баҳо бериш, сабаб-оқибат боғланишларини топиш каби танқидий фикрлаш қобилияти шаклланади. Кейинги босқичда ўқувчиларга асарнинг бирор боби асосида саҳна кўриниши тайёрлаш, қаҳрамонлар номидан ижтимоий тармоқларда саҳифа яратиш, асарнинг асосий ғоясини акс эттирувчи инфографика ёки видеоролик тайёрлаш каби ижодий топшириқлар берилади. Бу ўқувчининг креативлигини ва рақамли саводхонлигини оширади. Ниҳоят, гуруҳлар ўз таҳлиллари ва ижодий ишларини жамоа олдида тақдирот қиладилар, баҳс-мунозараларда фаол иштирок этиб, ўз фикрларини ҳимоя қиладилар. Бу эса уларда коммуникация ва коллаборация (ҳамкорлик) кўникмаларини ривожлантиради.

Бундай ёндашувни нафақат адабиёт, балки тарих, география, ҳатто аниқ фанлар дарсларида ҳам муваффақиятли қўллаш мумкин. Масалан, тарих дарсида «Буюк Ипак йўли» [10] мавзусини ўрганишда қадимий савдо йўлларини шунчаки харитадан кўрсатиш ўрнига, ўқувчиларга ўша даврдаги маданиятларлараро мулоқот, бағрикенглик (маънавий жиҳат), аجدодларимизнинг жаҳон цивилизациясига қўшган ҳиссаси (миллий қадрият) ҳақида маълумот берилади. Шу билан бирга, ўқувчилар гуруҳларда ушбу йўлнинг иқтисодий самарадорлигини таҳлил қилувчи лойиҳа тайёрлашлари, унинг замонавий транспорт коридорлари билан солиштира тақдиротини яратишлари (замонавий кўникмалар) мумкин.

Бундай интегратив дарс анъанавий методлардан фарқли ўлароқ, ўқувчини пассив тингловчидан фаол иштирокчига айлантиради. Натижада таълим жараёни нафақат қизиқарли ва эсда қоларли бўлади, балки ўқувчининг маънавий дунёсини бойитиб, уни миллий руҳда тарбиялаш билан бирга, XXI асрнинг мураккаб талабларига жавоб бера оладиган зарур ҳаётий кўникмалар билан ҳам қуrollантиради.

Хулоса. Хулоса қилиб айтганда, таълим тизимида маънавий-ахлоқий тарбияни такомиллаштириш – бу шунчаки алоҳида дарслар ёки тадбирлар ўтказиш эмас, балки бутун таълим-тарбия жараёнини қамраб олувчи яхлит, узвий ва тизимли ёндашувдир. Миллий қадриятлар ёш авлод учун мустаҳкам маънавий пойдевор яратса, замонавий кўникмалар уларга глобаллашаётган дунёда ўз ўринларини топиш ва муваффақиятга эришиш имконини беради.

Бу жараённинг муваффақияти, аввало, фидойи ва замонавий фикрлайдиган педагогларга, таълим мазмунини доимий янгилаб боришга ҳамда оила, мактаб ва жамият ўртасидаги ҳамкорликни мустаҳкамлашга боғлиқдир. Фақатгина миллий ўзлигини чуқур англаган, аجدодлар меросига содиқ ва айна пайтда инновацион ғояларга очиқ бўлган авлодгина Янги Ўзбекистоннинг буюк келажагини қура олади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. «Ўзбекистон – 2030» стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПФ-158-сон Фармони. Тошкент, 2023 йил 11 сентябрь.
2. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг «Узлуксиз маънавий тарбия концепциясини тасдиқлаш ва уни амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги 2019 йил 31 декабрдаги 1059-сон қарори.
3. Мирзиёев Ш.М. Янги Ўзбекистон стратегияси. – Тошкент: “Ўзбекистон” нашриёти, 2021.

4. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2020 йил 30 сентябрь куни Ўқитувчи ва мураббийлар кунига бағишланган тантанали маросимдаги нутқидан.
5. Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. – Тошкент: «Ма’навият», 2008.
6. Авлоний А. Туркий гулистон ёхуд ахлоқ. – Тошкент: «Ўқитувчи», 1992.
7. Воҳидов Э., Ишоқов Й. Алишер Навоий адабий меросининг умумбашарий аҳамияти. – Тошкент: "Фан", 2021.
8. Нурматов А. «Маънавий-ахлоқий тарбия: назария ва амал». - Тошкент, «Фан», 2020.
9. Икромов М. «Замонавий таълимда миллий кадриятларнинг ўрни». // Халқ таълими журнали, 2021, №4.
10. Ртвеладзе Э. В. Буюк Ипак йўли. Йўллар ва давлатларнинг қадимий тизими. – Тошкент: «Ўзбекистон миллий энциклопедияси», 2004.
11. Тўлипов Ў., Усмонбоева М. Педагогик технологияларнинг татбиқий асослари. – Тошкент: «Фан», 2006.